

SOLLIDEN PARK

HRACÍ DŮM – před Sollidenem byla postavena tato malá chatrč, která byla domovem pro pachtýře, jeho ženu a sedm dětí. V roce 1948 byl přeměněn na hrací dům, který je dnes pokryt virginskými popínavými rostlinami a břečťanem.

ANGLICKÝ PARK – v Anglickém parku je mimo jiné také 45 nádherných tulipánovníků (liliovník tulipánokvětý), kvetoucích v polovině července zelenavě – žlutými tulipány jako květiny.

Vedle tulipánovníků je velký buk červený v barvě mědi.

Platanové stromy mají, stejně jako londýnský platan, hladkou strakatou kůru a listy tvarované jako javor.

BUSTA KRÁLOVNY VIKTORIE – lože z růží (Víla) mezi řeckými a římskými bohy a bohyněmi.

HOLANDSKÁ ZAHRADA – Holandská zahrada je darem královny Wilhelminy Holandské, která byla dokončena v roce 1926.

V této krásné zahradě, kde jsou v převaze trvalky a květy růží, jsou také čtyři mramorové sochy švédského sochaře J. N. Byströma (1783 – 1848). Jednou ze čtyř božských soch je tu „Flora“

LITORIN NÁSEP – Litorino moře mušlí z poledového období, tak cca před 6.500 lety.

BUSTA VELKOVÉVODY FRIEDRIECHA BÁDESKÉHO (otec královny Viktorie).

KEŘE

KRIKETOVÁ PLOCHA STRÁŽENÁ DVĚMA LVY

KASKÁDA – dar švédského parlamentu a vlády jejímu majestátu králi při příležitosti jeho 40. narozenin.

ITALSKÁ ZAHRADA – geometrická zahrada je rozdělena do čtyř sekcí. Uprostřed každé sekce stojí velký keramický květináč.

Uprostřed zahrady je antická urna – kdysi to byla studna v Itálii.

Italská zahrada je nádhernou výstavou pelargónií a dalších letních květin, která je dotvořena zimostrázovým živým plotem a cypřišovníky.

SOCHA „MILOSTNÁ AVANTÝRA PSYCHÉ“

NÁDHERNÝ BUK S PŘEVIŠLÝMI VĚTVEMI

ŠIKMÁ PLOCHA PRO KOČÁRKY A VOZÍČKY

SOLLIDEN PAVILON

SLOVA, KTERÝMI VÁS KRÁL PŘIVÍTÁ V ZAHRADÁCH SOLLIDENU:

Vítejte v překrásném parku Solliden s překrásnými stromy, keři a květinami. Solliden je částí našeho kulturního dědictví, které se mě zvláště týká. Byl postaven mou prababičkou královnou Viktorií a dokončen v roce 1906.

Když v roce 1950 zemřel můj pradědeček, zdědil jsem tento palác. Je mým úmyslem zachovat Solliden tak, aby se budoucí generace mohla potěšit jeho unikátními a nádhernými zahradami.

BORGHOLM – STUDENÉ MOŘSKÉ LÁZNĚ

Opravdu první veřejné lázně byly postaveny v roce 1865 ve východní části přístavu v místě Robinson Crusoe. Byla to kombinace horkých lázní a studeného mořského koupání.

V 80. letech 19. století, kdy se soukromý podnik přetransformoval na lázeňskou společnost, která byla částečně vlastněna městskými úředníky, vyrostlo na stejném místě, jako je dnes, molo ve tvaru T. V jeho rozšíření se nacházely dva dost velké bazény, 10 oddělených místností, 28 šaten, čekárna, pokladna, sušárna a veranda. Toto vše stálo 7.700 SEK.

V roce 1893 navštívil Borgholm král Oscar II. Král a jeho družina se přijeli podívat na ruiny zámku, potěšit se v lázeňském kasinu a zaplavat si v chladných mořských lázních.

Později král spokojeně pronesl: „V tomto létě to bylo nejkrásnější koupání.“

V únoru roku 1934 zdevastovala 50 let staré lázně obrovská bouře, která se přehnala nad městem, kdy rychlost větru dosahovala více jak 30 m/s. Pro obnovu škod, spáchaných „vyšší mocí“, bylo zapotřebí více jak 15.000 SEK, ty však nikdy nebyly investovány.

Nicméně, rada města se usnesla na tom, že je nutné lázně vystavět znovu, ale v mnohem menším měřítku. Nové lázně tu pak stály již pro letní sezónu toho samého roku. Směrem k moři byla také vystavěna skokanská věž, ale nikdy nebyla využita, neboť je v okolí příliš mělká voda.

Toto nové molo však mělo stejný osud jako to předcházející. V lednu roku 1954 řádila nad pobřežím opět obrovská bouře. Moře se rychle zvedlo o více jak jeden metr a velká část přístavu byla pod vodou. U velkého lázeňského kasina dosahovala voda výšky jeden a půl metru.

Bylo dost nejisté, zda bude městská rada chtít investovat do nových lázní, neboť na výstavbu bylo zapotřebí kolem 60.000 SEK. Ale díky městskému inženýru Bertilu Smedbergovi, který navrhl znovu použít dřevo ze zaplavených lázní, byly výdaje o polovinu menší. A tak pro novou letní sezónu tu vyrostly nové lázně a ty sloužily více jak 50 let. Na počátku 21. století však byly v dost zuboženém stavu. Dřevěné terasy na slunění byly shnilé a nosníky byly zcela zrezivělé.

Městská rada stála před rozhodnutím, zda molo strhne nebo postaví nové. Rozhodla se pro druhou variantu a s pomocí dotace EU byly v roce 2003 slavnostně otevřeny nové mořské lázně – vedly se řeči, pilo se šampaňské, hrál tu dechový orchestr a samozřejmě se koupalo.

ZÁMEK BORGHOLM

Borgholmský zámek je „nejkrásnější ruinou ve Skandinávii“, je jedním z příkladů architektury, která sotva nechá nějakého návštěvníka klidným. Jeho rozloha je ohromná a jeho umístění okouzluje.

Je velmi neobvyklé nalézt přírodu a architekturu v takové symbióze, jako je tomu tady. Harmonie byla ještě více zdůrazněna v roce 1806 po devastaci zámku mnoha požáry, kdy zbylé části vápencových zdí zdůraznily jeho velkolepost.

Na zámku se v průběhu staletí vystřídalo mnoho lidí: králové s jejich rodinami, architekti, kasteláni, členové zámecké gardy, vězňové a žaláři, průmyslníci a chalupníci. Musíme ale také zmínit stavitele: zedníky, vápeníky a míchače malty, tesaře, kováře, kameníky a stavěče kamení, truhláře, stavěče lešení, sklenáře a malíře, ale také jednotlivé rolníky, vězně a členy ozbrojených sil.

Zdaleka ne všichni byli ze Švédska. V některých obdobích zde byla častějším jazykem dánština a němčina než švédština. Dnes je zámek jednou z největších turistických atrakcí této oblasti a dává návštěvníkovi jedinečnou příležitost procházet švédskou, skandinávskou a evropskou historií, trvající přes 800 let.

HISTORIE ZÁMKU BORGHOLM

STŘEDOVĚKÝ ZÁMEK

První zmínky o Borgholmu se objevují v dokumentu z roku 1268, ale první středověký zámek pravděpodobně postavil na počátku 12. století Knut (Canute) Eriksson, regent Švédska a Götlandu. Tenkrát byl vysoký 66 stop (20,12 m), volně stojící hradní věž s točícím schodištěm, měla zdi z vápence silné 16 stop (4,88 m).

V této době docházelo k neustálým sporům s pohany na druhé straně Baltského moře a tak byl Knut Eriksson donucen postavit zámek a opevnit všechny pobřežní kostely. Z věže sledovali pohyb lodí v Kalmarské úžině a v důležitém obchodním centru Köpingsvik. Zámek byl během 450 let své existence mnohokrát poškozen. Naposledy byl zničen v 17. století v souvislosti s jeho renovací, kterou prováděl král Karel X. Gustav.

KOSTEL A AZYL

Jak čas plynul, začala se kolem zámku rozvíjet osada. Byli to obyčejní lidé, kteří si mohli vydělávat na zámku. Lidé v celém okolí příslušeli k zámecké farnosti, ta se na počátku 17. století sloučila s farností Råpplinge. Farníci ze zámecké farnosti měli svůj vlastní farní kostel za zdmi zámku. Ten byl postaven někdy během první poloviny 12. století a zničen v roce 1613 v průběhu Kalmarské války. Archeologové, kteří v průběhu 70. let minulého století prováděli vykopávky, našli náhrobní kameny, části křtitelnice a množství mincí, které zde zanechali věřící.

Někde v blízkosti zámku bylo umístěno nejstarší azylové centrum pro nemocné leprou. Leprou do Evropy přitáhli z Orientu křižáci a ve středověku byla ve Švédsku běžnou nemocí. Víme, že bylo uzavřeno na konci 13. století, ale nevíme kde bylo a jak dlouho existovalo.

OPEVNĚNÍ ZÁMKU

Opevnění zámku bylo provedeno za vlády mocného Birgera Jarla (1248 – 1266). Kolem dokola byla postavena silná zeď s třemi kruhovými věžemi na východě, jihu a západě a s čtvercovou hlavní věží směrem k Alvaretu. O zámek se také velmi zajímali jeho synové Valdemar a Magnus (zvaný Ladulås); Magnus tu dokonce strávil Vánoce roku 1281. 29. prosince tu napsal dopis, ve kterém zpřísnil daně obyvatelům Ölandu. V prohlášení bylo

specifikováno, kolik peněz a naturálních dávek mají farmáři a obyvatelé pobřeží každoročně odevzdávat „in castra nostra“, tj. našemu zámku.

Na počátku 14. století bylo uvnitř hradeb postaveno kamenné panství, které je dne nazýváno „Starý královský zámek“, bylo to nepochybně v době, kdy dostal Öland syn krále Magnuse Valdemar jako léno (výměnou za slib pomoci) a usadil se na zámku Borgholm. O dva roky později jejich bratr, král Birger, zabil na hostině v Nyköpingu dva vévody, Valdemara a Erika. Ve středověkém zámku zůstala jen vdova po Valdemarovi Ingeborg (1297 – 1356), která byla dcerou norského krále Håkona V.

Někdy v průběhu 14. století byl zámek dále opevňován. Uvnitř existujícího vnějšího opevnění byla postavena čtvercová pevnost o výměře 166 x 200 stop (50,6 x 60,96 m), s dlouhým rezidenčním křídlem směrem ke Kalmarské úžině.

Král Albrecht Mecklenburgský (1364 – 1389) postavil pevnost během své nadvlády nad Švédskem podle dánského a německého vzoru. Pozdní středověk přinesl Ölandu nekončící spory a výtržnosti. V průběhu obléhání dánským králem Valdemarem Atterdagem byla v roce 1361 zničena velká část zámku a padl do zástavy německé Hanse (v letech 1362 – 1366). V průběhu let vzrostla hansovní posádka až na 2.000 mužů. V této době byly přesunuty stavební práce na pevnost, která se začala podobat zámkům germánských rytířů.

ZÁMEK V OBDOBÍ KALMARSKÉ UNIE

V roce 1397 iniciovala královna Margaret (dcera krále Valdemara Atterdaga) vznik Kalmarské unie, která by spojila Švédsko, Dánsko a Norsko pod jednu korunu. Doba unie byla velmi neklidná a zámek byl střídavě ve švédských a dánských rukou.

Když byl ve švédských rukou, byl spravován Karlem Knutssonem, později pak jeho zetěm velkým Ivarem Axelssonem Tott. Ten na zámku vládl kolem 15 let. Žil tu jako naprostý vládce. Byl to tvrdohlavý velmož, který páchal pirátství v Baltském moři, což vedlo k tomu, že byl nakonec regent Sten Sture starší donucen v roce 1487 obléhat Borgholm, aby zastavil jeho pustošení. Ivarovi se však podařilo v noci tajnými dveřmi uniknout. Pod pláštěm tmy rychle dospěl k „dábelskému valu“ (Helvetesbacken) – jižní úbočí směrem k moři a odplul lodí na Gotland.

Na přelomu 16. století, v průběhu konfliktů mezi Dánskem a Švédskem, zámek krutě trpěl. Celý ostrov byl atakován a plundrován dánským mořským lupičem a válečníkem Sörenem Norby a zámek byl několikrát zpustošen. A nakonec to byl král Gustav Vasa, který ukončil unii a díky tomu se Öland dostal zpět pod švédskou nadvládu.

RENEŠANČNÍ PALÁC

Když se v roce 1523 ujal vlády Gustav Vasa, byly všechny zámky v zemi unijními válkami zcela zpustošeny. Díky tomu nemohl zůstat na zámku, když ostrov v letech 1532 až 1558 navštívil. Místo toho nechal postavit v Borgholmu Královský statek. Dnes se mu říká „Vasahuset“ (v blízkosti hlavní silnice).

Je pravdou, že Gustav Vasa plánoval přestavbu středověké pevnosti, ale ta nebyla nikdy realizována. Rekonstrukci začal v roce 1572 až další vlastník zámku, jeho syn Johan III.

Jeho plánem bylo vytvořit renesanční palác v italském stylu. Chtěl opustit středověké tradice a proto poslal pro čtyři bratry Pahry – německo-italští stavitelé, kteří získali svůj styl z knihy o antické a evropské renesanční architektuře. Prvním architektem, kterého jmenoval Johan III., byl Johan Baptista Pahr. Ten tu však zůstal jen dva roky, v letech 1572 – 1573. Po něm převzal přestavbu paláce jeho bratr Domenicus Pahr.

Lámání kamene z vápencových skal Alvaretu započalo v roce 1568, v tom samém roce se stal Johan králem. Nechal většinu starého zámku strhnout, ale použil staré základy zdí. Zatímco vápno bylo vypáleno v blízké vápence – pravděpodobně v Standtorpu, tak dřevo,

dehet a březová kůra musela být přivezena lodí ze Smålandu. Bílé vápno bylo bráno z Gotlandu a velmi dobře opracované vápencové bloky ze severního Ölandu.

Brzy začal vyrůstat renesanční palác krále Johana ze starého zámku jako Fénix. Byl to čtvercový zámek s kruhovými věžemi v rozích. Zámek tvořilo dlouhé rezidenční křídlo, které obklopovalo vnitřní nádvoří na severu, směrem ke Kalmarské úžině a dále pak tři otevřené strany – klenuté lodžie. Zadní zdi lodží dosahovaly k čtyřúhelníkové věži, která byla uprostřed. Hlavní vstup byl na východě, směrem k vřesovišti.

Pahr chtěl zbourat válkou poničenou hradní věž, která se teď nacházela v horním rohu palácového nádvoří, ale král Johan ji chtěl zachovat jako pozůstatek důležitého období zámku. Nechal ji restaurovat a zakrýt dehtově – dřevěnou střechou. Takže když se námořníci blížili ze severu Baltským mořem, viděli hradní věž Borgholmu mnohem dříve, než spatřili samotný Öland. Dřevěná střecha vypadala jako černý klobouk, stojící na vodě.

Obranná schopnost zámku byla stále dost vysoká. Bašty a cimbuří, které tu stále stojí, patří mezi nejstarší svého druhu ve Švédsku.

Uvnitř starého opevnění nechal Johan III. restaurovat „Starý královský zámeček“. V pravém rohu, spojen se západním křídlem, vyrostl „Nový královský zámeček“. Před tím, než bylo dokončeno západní křídlo, obývali král Johan se svou manželkou Kateřinou Jagellonskou dva královské domy se sedmnácti sály a pokoji. Když král Johan III. zemřel, byla ekonomika země v ruinách a stavba paláce tudíž nebyla prioritou.

KALMARSKÁ VÁLKA

Kalmarská válka mezi Švédskem a Dánskem probíhala v letech 1611 – 1613. Více jak jeden zuřivý rok byl Borgholmský zámek centrem událostí na ölandském bojišti. V srpnu roku 1611 přepadli Dánové Kalmarský zámek a současně s tím kapituloval bez boje velitel Borgholmského zámku. Švédský král Gustav IX. byl nemocný a tak poslal svého syna Gustava (II.) Adolfa, aby jim pomohl. V září přistál s 2.000 muži v Stora Rör a zámek získal zpět.

Peter Michelsson (kolem 1560 – 1646), který byl později pasován na rytíře Hammarsklöd, se narodil na jihu Ölandu a měl dlouhé válečné zkušenosti, a proto byl jmenován velitelem ostrova. Rychle opevnil východní pobřeží Ölandu a nařídil vystavět obranný val kolem zámku dříve, než přijde bitva.

V květnu se dánské ozbrojené síly pod velením Gerta Rantzaua, který byl velitelem krále Christiana IV., vylodily v Mörbylånga na jihu ostrova a pochodovali vítězně směrem k Borgholmskému zámku, kde byl Peter Michelsson se svou malou švédskou jednotkou. Po jednotýdenním obléhání s neustálým dánským bombardováním musel kapitulovat. Zpět do švédských rukou se zámek dostal až v roce 1613 po podpisu Knäredské mírové smlouvy.

Během tohoto obléhání byl zámek dost poničen. Věž v severovýchodním rohu byla téměř zbořena; předsunutá věž (barbikan) a celé vnější opevnění ve směru k vřesovišti bylo těžce poškozené, stejně tak i věžeňská věž na jihozápadě. Zámecká kaple byla preventivně vyhozena do povětří samotnými Švédy, aby se zde nemohli Dánové ukrýt. Zůstala zde jen hromada ruin.

Po Kalmarské válce se zámek nebyl schopen po dlouho dobu sám ubránit. Nejvyšší kancléř krále Gustava II. Adolfa, kancléř Axel Oxenstierna, nebyl ochotný utratit ani jeden shilling na rekonstrukci Borgholmského zámku. Jeho vizí bylo, že by měl být přeměněn na lovecké sídlo.

BAROKNÍ PALÁC

Dalším velkým vlastníkem zámku se stal Karel X. Gustav. Jeho plány byly velkolepé, bohužel však nebyly nikdy uskutečněny.

Válkou zničený renesanční palác Johana III. nekorespondoval s idejí Karla X. Gustava o povýšení zámku na královský palác. Vyzval proto Nicodema Tessina staršího, který se nedávno vrátil ze studijní cesty do Itálie, kde studoval poslední moderní architektonický styl, barokní klasicismus, aby navrhl obnovu zámku.

Tessinův plán zahrnoval nejen demolici, ale také rozšíření starého zámku. Stará obranná věž byla stržena, stejně tak i čtyři čtvercové věže uprostřed vnějšího opevnění. Byly postaveny čtyři křídla a rohové kruhové věže do výše třech poschodí. Zcela dokončeny byly severní a západní křídla, spolu s jejich dlouhými galeriemi a tři z věží nechal zastřešit kopulovitou střechou s lucernou. Z Tessinových návrhů je patrné, jak měl zámek kompletně vypadat. Hlavní vchod byl směrem k vřesovišti, stejně jako v době krále Johana, ale měl být architektonicky zesílen křidelní vchodovou budovou, sloupovým a širokým schodištěm. Na terasách krále Johana směrem ke Kalmarské úžině chtěl Tessin vytvořit zahrady v barokním slohu.

Do východní věže paláce nechal Tessin umístit královskou kapli, která měla přístup ze severního křídla, které obýval král s královnou. Kaple byla prvním centrálním kostelem ve Švédsku pod kruhovou klenbou, což byla jedna z myšlenek barokního slohu.

Ornamentální vchod v severozápadním křídle palácového nádvoří je jednou z Tessinových změn, stejně tak schodiště vedoucí k sálům západního křídla. Král Karel X. Gustav kraloval pouze šest let a když zemřel, odešel za hranice, protože válka a finanční těžkosti neumožnily dostavbu zámku.

POČÁTKY ÚPADKU

Za vlády následníků, Karla XI. (1660 – 1697) a Krále XII. (1697 – 1718), proběhlo několik rekonstrukcí.

Poslední válka, kterou zámek prožil, byla v letech 1676 – 1677 válka Švédů proti Dánsku a Holandsku. Nepřátelské lodě, které kotvily v Kalmarské úžině, odstřelovaly zámek. Koule sotva dosáhly západního křídla; zdi zůstaly neponičené, ale ne střecha křídla, která zanechala budovu na pospas počasí.

Stavební práce se definitivně ukončily v roce 1709, kdy byl zámek víceméně v troskách. Zůstala zde pouze malá jednotka a zámecké vězení. Severní křídlo zámku používali až do roku 1772 farníci Räpplinge každou neděli pro své bohoslužby od té doby, co byl jejich vlastní kostel zničen a než byl obnoven.

VELKÝ POŽÁR V ROCE 1806

Od roku 1803 měl zámek a královský majetek nového nájemce, Axela Adlersparre. Měl povolení vybudovat v severním křídle, které bylo nejvíce zachovalé, tkalcovnu a barevnu. Podnik neměl dlouhého trvání; ráno 14. října roku 1806 vylétla jiskra z rozbitého komína a zapálila střechu křídla. Požár se díky silnému větru rychle rozšířil a ze zámku zbyly jen ruiny. V polovině 18. století chtěli někteří ruiny opravit. V roce 1874 vybral první veřejný fond na údržbu 88 korun – na úpravy oken a střílen.

Několik let předtím byla zaplácena z privátních zdrojů masivní, dřevěná vstupní brána, která by zabránila vstupu nevídaným návštěvníkům.

V 80. letech 19. století byly opraveny klenby a schodiště, tak aby nebyli v nebezpečí letní hosté, kteří se rozhodli zde strávit svou dovolenou.

DVACÁTÉ A DVACÁTÉ PRVNÍ STOLETÍ

Dnes zámek spravuje Národní výbor pro majetek. V roce 1929 se stal národní historickou památkou. Běžná údržba je hrazena z veřejných prostředků; přibližně jeden milion korun ročně. Renovační práce mají za úkol opravit zdi, zbavit je betonu a cementu a vyměnit je za ölandskou omítku.

V současnosti si Borgholmský zámek sám vypaluje vápno. V roce 1996 byla postavena na jižní straně zámeckých zdí palírna vápna a zde je také vápno vypalováno, když je ho potřeba na opravu zámku.

PROHLÍDKA ZÁMKU

MÍSTNOST 120, ZÁPADNÍ VĚŽ

Střecha a podlaha byly zničeny v polovině 18. století. Proto, aby byl chráněn sklep (vězení) byla věž zastřešena a v prvním patře byla položena nová podlaha, která přidala věži dvě „nové“ místnosti. Místnost 120 byla dokončena a vybavena v červenci roku 2004. První léto v něm byla výstava „Rockruinen“ – o pop a rock festivalu, který se po léta pořádá v polorozpadlém zámku.

Západní věž je situována v:

ZÁPADNÍ KŘÍDLO

Západní křídlo bylo postaveno v 16. století jako státní a banketní apartmány pro krále Johana III. a Kateřinu Jagellonskou. Toto křídlo v polovině 17. století přestavěl Nicodemus Tessin starší. Přízemí má stále ještě skvělé klenuté stropy, zatímco v horních patrech se v 18. a 19. století zbortily. V celém západním křídle byla položena nová podlaha z dlažebního kamene; do oken s drátěnými oky byly v 90. letech 20. století dány speciální skla. A od té doby mohlo být využíváno a pronajímáno.

MÍSTNOSTI 121 – 127, MUZEUM – SITUOVÁNY V ZÁPADNÍM KŘÍDLE

Zámecké muzeum a muzejní obchod. V muzeu je stálá výstava o historii zámku, jsou zde modely, archeologické nálezy a zajímavé texty a ilustrace. Je tu také místnost pro přechodné výstavy.

Muzejní obchod – tady můžete nakoupit dárky, hračky nebo suvenýry, je otevřeno od Midsummeru do poloviny srpna.

MÍSTNOST 130, DRABANTSALÉN (STRÁŽNÍ SÁL) – SITUOVANÝ V ZÁPADNÍM KŘÍDLE

Drabantsalen je originální název sálu, který byl využíván v 16. století Královskou gardou. V 17. století jej chtěl architekt Nicodemus Tessin starší přestavět na slavnostní sál a tak je i dnes využíván – konají se zde svatby a různé bankety. Sál byl mnohokrát přestavován. Okna směrem ke srázu byly zazděny, pravděpodobně ve 40. letech 17. století. Sál má překrásné vápencové zárubně a na zdech a klenbách fragmenty štuk z konce 16. století.

MÍSTNOST 131, DÍVČÍ VĚŽ – SITUOVÁNA V ZÁPADNÍM KŘÍDLE

V Dívčí věži jsou jedny z nejkrásnějších místností s klenutými stropy celého zámku. Je tu také velmi důležitá studna pro budovu.

Dívčí studna byla součástí středověké pevnosti a je tak starší než současná věž. Jako životně důležitá část obranné pevnosti, musela být studna bezpečně umístěna, takže vždy nad ní byla nějaká nadstavba v podobě věže. Studna byla vysekána nebo také vytvořena výbuchem nálože ve vápencovém podloží – její hloubka je 54 metrů. Studna a věž byla pojmenována podle legendy, která mluví o mladé dívce se zlomeným srdcem z nešťastné lásky, která se vrhla do studně. Její mrtvé tělo později vyplavalo ve studni na ostrově „Blå Jungfrun“, který je mimo Kalmarskou úžinu asi 6,5 km odtud. Podle místního folklóru musel být ostrov a zámecká studna spojena podzemní chodbou.

MÍSTNOSTI 156 – 180, STARÝ KRÁLOVSKÝ ZÁMEČEK

Toto je jediná středověká stavba, která zůstala v Borgholmském zámku. Byl pravděpodobně vystavěn za vlády krále Magnuse Ladulåse (konec 13. století) nebo jeho syna vévody Valdemara (počátek 14. století). Směrem k severní budově je opět postavena stará obranná kruhová zeď s cimbuřím; část výplňové zdi je vyznačena dlažbou na východní straně budovy. Král Johan III. chtěl budovu restaurovat a spojit s nově postaveným „Novým královským zámekem“ Dva královské záměčky, s jejich 17 sálů, obýval král Johan a jeho žena Kateřina předtím, než bylo dostavěno Západní křídlo se státními apartmány a kostel. V západní části Starého královského záměčku, směrem ke srázu, můžete ještě vidět krb Kateřiny Jagellonské. Překrásná řezba otevřeného ohniště utváří část soukromé státní místnosti královny a je to také jediné renesanční ohniště v zámku.

MÍSTNOSTI 150 – 153, NOVÝ KRÁLOVSKÝ ZÁMEČEK

Dlouhá, nízká budova krále Johana III. Do horního patra se dostávali vnějším schodištěm. Najdeme zde „Malý královský sál“, dveřmi na pravé straně se dostaneme do státních pokojů Kateřiny Jagellonské. Ložnice Johana III. byla umístěna vedle Panenské věže. Na pelesti postele byl namalován erb. Interiér byl bohatě vybaven – otevřený krb, kachlová kamna, dřevěné obložení, zdi ozdobené koženými závěsy a krásná podlaha a intarziový strop proložený z různých druhů dřeva V přízemí bylo kancléřství a kuchyně. Místnost 153 je dnes využívána nejen na svatby, ale také na divadelní představení.

MÍSTNOSTI 147 – 149, STEAKHOUSE

Střílna z doby krále Johana III. byla v 17. století byla vybavena jako kuchyň a steakhouse. Dominujícím prvkem zde byly velká kamna. Dveřmi po levé straně se vešlo do další místnosti, kde byly pečící pece a v předu pec na koláče. Dlouhé nízké domy sousedící s kuchyní (s čelní stranou směrem moři) byly sídlem kaplana a písaře zámku. Budovy proti vnějšímu opevnění byly táborem střelců a vězením.

MÍSTNOSTI 132 – 145, SEVERNÍ KŘÍDLO

Nicodemus Tessin starší navrhl pro krále Karla X. Gustava v prvním patře oficiální rezidenci. Residence královny byla o něco výše, ve druhém patře, přízemí sloužilo pro dvorní funkcionáře. Na počátku 19. století byly některé místnosti v přízemí využívány jako barevna a textilní továrna, a také byly místem, kde žila rodina chalupníka Enemana. Toto křídlo bylo zničeno požárem 14. října roku 1806, který vznikl od jiskry, která vylétla z rozbitého komína.

V SEVERNÍM KŘÍDLE JEŠTĚ NALEZNETE:

MÍSTNOST 127

Moderní kuchyně, která se využívá pro catering a bankety.

MÍSTNOST 138

Lóže je využívána pro představení a koncerty. Je místností, určenou pro setkávání a bankety.

PORTÁL NICODEMA TESSINA

Portál z pozdní doby švédské renesance byl postaven v Dórskému slohu, s pilastry, sloupy a frýzem. Portál byl objedнан v roce 1657 a dokončen v roce 1659. Podle plánů měl být tento portál jedním ze čtyř kolem zámekového nádvoří. Původně zde byl nad ním vytesaný balkon, který byl přímo přístupný z králova apartmánu.

MÍSTNOST 105, VÝCHODNÍ KŘÍDLO

Část nedokončeného paláce. Přeměna paláce ze švédské renesance 16. století na barokní palác 17. století probíhala až do roku 1709, kdy byly prostředky spotřebovány. A tak tu od té doby stojí Východní křídlo jen s prozatímní střechou, ale bez příček, podlah a schodiště nebo zasklených oken.

MÍSTNOSTI 101 – 104, VSTUP

Hlavní vchod zámku. Brána je spojena s ohromnými bloky vápence, které jsou zdobeny ohromnými diamanty – tento styl se nazývá venkovský diamant, je odvozen z italské renesance.

MÍSTNOSTI 106 – 119, JIŽNÍ KŘÍDLO

Vypadá stejně, jako v době 1709, kdy byly stavební práce ukončeny. Zdi nezískaly nikdy svou úplnou výšku, není zde schodiště, ani podlahy, okna nebo dveře. Z Jižního křídla vedou schody nahoru na baštu.

KRÁLOVSKÝ ARCHITEKT NICODEMUSS TESSIN STARŠÍ

Nicodemus Tessin starší (1615 – 1681) se narodil ve Stralsundu a jako mladý emigroval do Švédska. V roce 1646 se stal architektem a stavebním dodavatelem královny Kristiny. V letech 1650 – 1653 podnikl studijní cestu, mezi jinými do Itálie, kde se učil vše o novém barokním klasicismu – tyto znalosti využil při přestavbě Borgholmského zámku.

Tessin starší byl také městským architektem – hlavně pro město Stockholm. V roce 1674 byl jmenován baronetem a v roce 1676 pak královským architektem. Mezi jinými vyprojektoval palác Drottningholm, palác Skokloster na jezeře Mälaren a Kalmarskou katedrálu. V letech 1654 – 1660 spolupracoval s králem Karlem X. Gustavem na přestavbě Borgholmského zámku.

LOVECKÝ MONUMENT

Již od doby vlády Vasovců byl Öland honitbou švédských králů. Až do roku 1801 byl lov královským privilegiem. Tradice královských honů se řídila ostrovním loveckým zákonem, kterému se přizpůsobil i zbytek země.

V letech 1864, 1866 a 1868 organizoval král Karel XV. (1826 – 1872) tři lovecké výpravy. Tyto výpravy připomíná mohyla u zámku Borgholm, na které byl vztyčen obrovský vápencový blok, na kterém je vytesáno: „*Tento kámen zde vztyčil královský lovecký klub a obyvatelé Ölandu na památku krále Karla XV.*“

Tento památník je příkladem „Gotické“ ideje (s nostalgií na dobu minulé slávy).

TROLLSKOGEN – LES TROLLŮ

Na jednom ze dvou mysů – východním, které obklopují Grankullaviken, nalezneme přírodní rezervaci Trollskogen. Tato divoká oblast pobřeží a lesu, která rozhybe vaši fantazii, má za sebou skutečně závažnou historii.

UŽ JSTE VIDĚLI TROLLA?

Trollové vypadají různě. Tady v Trollím lese mají jednu, někdy dvě hlavy, velké nosy, dlouhé černé vlasy a dlouhý ocas. Trollové jsou velmi staří, je jim více jak 1.000 let, což je daleko více jak vašim rodičům. Mají velké ruce s dlouhými drápy, které využívají, když chytají ropuchy, krysy a červy. Ty jedí místo bonbonů. Jsou stejně dobré jako bonbony, ale mnohem zdravější. Zkuste to! Mají špičaté uši a nosí náušnice, které jsou vyrobeny ze zlata.

Trollové vás objeví daleko dříve než vy, když se procházíte po lese. Jejich skrýše jsou totiž jedinečné. Troll se dokáže udělat téměř neviditelným, takže je téměř nikdy neuvidíte. Nikdy se nemyjí, takže docela hodně páchnou. Takže když něco ucítíte a bude to opravdu hrozný smrad, tak vězte, že troll je vám někde nablízku.

UNIKÁTNÍ LES

Oblázkové pláže na východní straně jsou vystaveny větru a vlnám, což má za následek, že jsou pinie v blízkosti pláže malé a zakřivené. Většina z nich je starověká a svému zakřivení vděčí místu svého růstu.

Dále, uvnitř lesa, naleznete vřesoviště a jehličnaté lesy, kde jsou pinie starší než 200 let. Je tu také velké množství větrem spadáných a mrtvých stromů. A zvláštní atmosféru pak vytváří břečťan, bující na kmenech stromů.

Mezi piniemi objevíme také staré a silné duby – pozůstatky jednotlivých stromů na pastvách, které dříve byly v oblasti Bödo. Hovězí dobytek je tu stále ještě vyháněn na pastvu, ale musí být zaručeno, že lesu zůstane jeho „zvláštní“ charakter a různost druhů.

Západní pobřeží směrem ke Grankullaviken je převážně otevřenou zemí s pobřežními pastvinami.

Dub obrovský

Když roste dub volně na loukách nebo pastvinách, vytvoří obrovskou širokou korunu se silnými větvemi. Pak je tento dub velmi statný – dub obrovský.

NA STARÝCH DUBECH STOJÍ:

PROSÍM NELEZTE NA TROLLÍ DUB!

Trolleken (Trollí buk) je starý 800 nebo 900 let. V současnosti zde žije kolem 1.500 druhů hmyzu, pavouků, lišejníků, mechů, hub, netopýrů a ptáků a mnohé z nich jsou raritami a naleznete je pouze na obrovském dubu, protože mnozí potřebují starý, silný nebo dutý strom a nebo mrtvé dřevo. Mnoho hmyzu žije v „molm“ – piliny – pozůstatky hlodání, trusu, snáškových hnízd apod. – mezi kůrou a bělovým dřevem.

Když polezete na dub, rozdrtíte „molm“, mohli byste rozdrtit velmi důležité místo. Na kůře mohou být také vzácné lišejníky, které byste mohli také poškodit.

Dub žije velmi dlouho – roste 300 let, 300 let stojí a 300 let umírá.

BOHATÁ FLORA A FAUNA

Starý dub a pinie jsou domovem hmyzu, hub, lišejníků a mechů. Vyskytuje se tu také bohatá flora, mezi jinými jsou tu i ohrožené a vzácné druhy. Některé z nich jsou na Ölandu velmi pozoruhodné, jsou to např. *Pachyphiale carneola*, *Calicium abietinum* a *Sphinctrina turbinate*. Nalezneme tu i méně obvyklé cévnaté rostliny, mezi něž patří *Bur Chervil*, *Pyrola umbellate* a *Mořský pelyněk*.

ARCHEOLOGICKÉ POZŮSTATKY

Mezi nejstarší známky lidského osídlení patří v Trollskogen 15 pohřebních pahorků a kamenných uspořádání.

V 15. století byl Örboviken (dnes Grankullaviken) důležitou námořní základnou, která kontrolovala velkou část středního Baltu. Bránily ho dvě pevnůstky, východní a západní, jejichž stopy jsou stále viditelné.

V jižní části je asi 230 m dlouhá kamenná zeď, která prý byla postavena za vlády Johanna III. (1568 – 1592) a pravděpodobně uzavírala loveckou oboru.

Na východním pobřeží můžeme vidět vrak škuneru Swiks, který zde v bouři na Vánoce roku 1926 ztroskotal.

PĚŠÍ TRASY

V rezervaci jsou tři pěší trasy, které vás co nejlépe provedou historií a ekologií lesa. Všechny začínají od recepce (Naturum) v blízkosti parkoviště. Naturum nabízí informace pro celou rodinu, najdete zde vše o geologii, flóře, fauně a sociální historii Ölandu. V malých červených chatičkách naleznete v co největších detailech vše o biotopech Stora Alvaret, Mittland lesa, pobřeží východního Ölandu a Stranden.

Jihovýchodní hranice Trollskogen je totožná se severní hranicí přírodní rezervace Bodkusten Östra.

Uvnitř Trollskogen je zakázáno:

- § 1 řídit dopravní prostředky mimo vyznačených cest,
- § 2 jezdit na koni, kole kromě vyznačených cest,
- § 3 kempovat,
- § 4 zapalovat ohně,
- § 5 vodit psy nebo jiné domácí mazlíčky bez vodítka,
- § 6 vyvěšovat zprávy, ukazatele, plakáty nebo cokoli podobného nebo psát nápisy,
- § 7 bořit, odnášet nebo ničit přírodní předměty nebo povrchové útvary,
- § 8 sbírat volně ležící kameny nebo oddělené kousky skal,
- § 9 ničit, odnášet rostoucí nebo mrtvé stromy, kořeny, kůru, větve nebo keře,
- § 10 vydloubávat nebo trhat rostliny nebo části rostlin, jiné než bobule a jedlé houby,
- § 11 lézt na stromy obydlené faunou,
- § 12 lovit, zabíjet, líčit pasti nebo ubližovat divoké zvěři, obojživelníkům, plazům nebo ptákům, odnášet nebo ničit vejce nebo hnízda nebo nějaké další vyrušování života zvěře,
- § 13 kotvit u bójí nebo stále kotvit,
- § 14 řídit vodní skútry nebo provozovat vodní lyžování,
- § 15 využívat tuto oblast na soutěže nebo tréninky bez povolení Krajského administrativního úřadu,
- § 16 provozovat komerční činnost bez povolení Krajského administrativního úřadu.

ZAJÍMAVÁ MÍSTA PODÉL TRASY

- Podle staré pověsti byla na tomto místě proláklina, která byla posledním místem odpočinku pro lodě, které uvízly na mělčině. Je tu také studna, o jejíž vodě se myslelo, že má nadpřirozené schopnosti.
V 15. století, v průběhu války s Dány, bylo toto místo využíváno Švédy jako skladiště a jako místo pro setkávání.
- Na Ölandu se často nacházejí pohřební pahorky na pobřeží nebo na špičce mysu. Říkalo se, že na místě plném života by mělo být prominentní pohřební místo. V té době totiž byla zátoka velmi důležitým přístavem.
Pohřebiště je umístěno na skalnatém podloží, což nutilo pohřbívat mrtvé do mohyl. Mohyly nebyly prozkoumány, ale většina hrobů na severním Ölandu pochází z pozdní doby železné.
Pohřební pahorky jsou součástí kulturního dědictví.
- Na náspu nad zálivem Grankullaviken byly vykopány ve středověku obranné zákopy proti ohni, neboť zde v té době byl důležitý námořní přístav.
Ve 13. století tu probíhalo živoucí spojení mezi Dánskem a ostrovem Gotland. Po staletí bojovali Švédové a Dánové o kontrolu nad Baltským mořem a Dánové také zkoušeli v roce 1452 přístav dobýt. Pravděpodobně v té době byly zákopy postaveny a využívány.
Zákopy jsou součástí kulturního dědictví.
- K impregnaci lodního dřeva byl tenkrát používán dehet. Byl to extrakt, který byl získáván z kmenů pinií, jejichž jádra byla bohatá na kaučuk. Vytvořená hranice z jádra pinií byla překryta oharky, chrastím a drny.
Horní část byla otevřená, takže mohla být hranice zapálena. Hranice pak 2 – 3 dny doutnala, až kolomaz začala vytékat ze dřeva a pomocí brázd pak byla sebrána do barelů.
- Východní pohřební pahorek pochází z 9. století z doby Vikingů.
- Vrak na pobřeží je pozůstatkem škuneru Swiks. Trojstěžňová loď byla jedné zimní noci roku 1926 na cestě domů z Německa na Ålandy, kdy se počasí velmi zhoršilo a strhla se silná sněhová bouře a dul nepříjemný, silný, severovýchodní vítr.
Swiks narazila na pobřežní mělčinu a posádka se pak zachránila na záchranném člunu, na kterém se jim podařilo dosáhnout Grankullavikenu.
- Dále pak můžete vidět pozůstatky staré kamenné zdi, která vedla přes nejužší část severovýchodního výběžku ostrova Öland.
Říká se jí „Jaktmuren“ nebo také lovecká zeď, byla pravděpodobně využívána během královských honiteb na jeleny a kance.
Lovecká zeď je součástí kulturního dědictví.

TROLLSKOGEN – TROLÍ LES

V jihozápadní části Skåne, kolem 20 km východně od Lundu, v blízkosti Södra Sandby, je malý, ale neobyčejný les, kterému se říká *Trollskogen* – Trolí les.

Ve skandinávské mytologii byli trollové šílené bytosti, hrající hlavní roli v mnoha ságách. Obr nebo častěji skřítci, groteskní a ohyzdní. Trollové žili hluboko v horách, v jeskyních uprostřed svých pokladů. Byli velmi silní, vůči lidem nepřátelští a zlomyslní, okrádali je a způsobovali jim velké škody.

Zvláštním rysem *Trollskogen* je relativně velký počet krásně štíhlých stromů, jejichž kmeny a hlavní větve jsou neobyčejně zkrouceny. Těmto stromům se tu říká *trollboks*, a jsou jedním z poddruhů buků, které se jmenují *vresbok* (spirálový buk). Tento spirálový buk roste přímo mezi vysokými a štíhlými „rovnými“ buky. Další zvláštností je, že *Trollskogen* nebo spíše zóna s *trollboks* je rozšířena pouze na velmi omezené ploše; většinou je to pás země přibližně 500 m široký a 2.000 m dlouhý. Za tímto pásem stromy, hlavně buky, rostou opět zpříma. *Trollboks* pravděpodobně rostou v *Trollskogen* již od počátku 17. století, tedy z doby, kdy bylo toto území pod dánskou nadvládou.

Nebylo nalezeno žádné vědecké vysvětlení, proč mají *vresbok* (*trollbok*) tak bizarní tvary. Kvantitativní teorie říká, že se spirály a ohnuté tvary vyvinuly a zafixovaly v době, když si stromy musely při růstu prorážet cestu hustými hlohovými a trnkovými keři. Mezi další názory patří to, že tato mutace byla získána díky zvláštní chemické kompozici země nebo velmi zvláštním mikroklimatem. Možná, že takto rostou i díky jiným vlivům (vítr). Dále pak není známo, proč se *vresbok* ukazují právě v *Trollskogen*, v tak omezené ploše. Stejně malé enklávy najdeme v několika dalších lokalitách Švédska, a to dále na sever.

V současné době je možné vyčíst genetický kód – DNA – těchto stromů, ale zatím se taková studie ještě neudělala.

Trollboks, stejně jako další kouzelné stromy, jsou předmětem legend a nadpřirozených pohádek. Říká se, že jedné noci přišli trollové do *Trollskogen* a v šílenství z legrace a bláznovství stočili tyto stromy. A proč na tak malé ploše? To je přece zcela jednoduché! Jednoduše, brzy se unavili a vrátili se do hor někde na severu ...

LÅNGE ERIK

Maják je vysoký 32 m („Långe Jan“ na jižním cípu měří 42 m). K ochozu, který je ve výšce 28 m, vede 138 schodů (Långe Jan má 196 schodů).

Již v 17. století se objevují první plány na postavení majáku na severním konci Ölandu. O této problematice se opět diskutovalo v 18. století. Měl pomoci v navigaci a omezit tak bezpočet ztroskotání. Trvalo to však až do roku 1844, kdy byla na „Storgrundet“, malém ostrůvku na západní straně zátoky Grankullaviken, postavena vápencová věž. Poprvé byl rozsvícen v roce 1845. Původní čočka byla 3 řádu se skleněnými zrcadly. Zdrojem světla byla původně lampa s rostlinným olejem z Rubenu. Maják svítil bílým světlem. Hnací síla pro rotaci čoček bylo hodinové závaží, které po natažení běželo asi hodinu. Tento hodinový stroj, který je ještě umístěn nahoře na věži, je mimo provoz od roku 1947, kdy byl maják elektrifikován. Službu konající hlídač strávil většinu doby nahoře na věži (během svícení). V roce 1895 byla nahrazena olejová lampa petrolejovou s žárovou punčoškou. O několik let později byly vyměněny staré foliové čočky novými FRESNEL čočkami, které měly rychlejší osvětlovací blesk. Horní část majáku byla přestavěna v roce 1906. Od roku 1910 do roku 1985 měl maják mlhové signalizační zařízení. Majáku chybělo spojení se zemí, a až v roce 1965 byl postaven současný most. Na majáku sloužily 3 osoby, které byly propuštěny v roce 1976, kdy byl manuální provoz majáku ukončen. Ty bydlely se svými rodinami v okolních domech. Na podzim 1991 byla velká lucerna majáku zhasnuta a nahrazena menším světlem, které je instalováno na ochozu.

GEOLOGICKÝ VÝVOJ

DLOUHO PŘED OSÍDLENÍM

Asi tak před 550 miliony let, byla plochá krystalická plošina, která tvoří pravé základy Ölandu, zatopena vodou. Skalní podloží, které dnes tvoří Švédsko, se nacházelo v té době jižně od rovníku v téměř tropickém klimatu.

Z padajících částech písku se časem začal vytvářet pískovec, který leží na krystalickém základě. Později sedimentovaly také částčky jílu – vznikla tak vrstva jílové břidlice a vrstva kamence, nakonec pak vznikla vrstva vápence, ve kterém v průběhu milionů let ztuhly fragmenty škeblí.

Celý tento vzrušující vývoj se stal v průběhu geologických období, která jsou známa jako KAMBRIUM a ORDOVIK. Šokující na této skutečnosti je, že se jeden milimetr vápence vytvářel několik stovek let.

Ölandské podloží nese stopy dřívější doby! Můžeme tu tudíž vidět různé tvary fosílií, což jsou zkamenělé pozůstatky rostlin a živočichů.

ZKAMENĚLÝ ŽIVOT

Podél pobřeží jsou vidět uvolněné bloky pískovce, v nichž jsou patrné stopy raných písečných šneků – SKOLITHOS. Často je vidíme jako hnědavě červenou vertikální rýhu, která je vyplněna pískem v horizontálně vrstveném písku. Více různých fosílií najdeme v jílové břidlici a vápenci. ORTHOCERAS je obecná skupina fosílií – tak obecná, že se po ní jmenuje ölandský vápenec – orthoceras vápenec. ORTHOCERAS je druh chobotnic s vnější ulitou. Ulita byla rozdělena do komor, které byly spolu spojeny trubicí a předpokládá se, že měly mít stejnou funkci jako zátěžové tanky u ponorek. Stopy měkkých tkání živočichů sotva kdy nalezneme, jsou nalézány pouze válcovité vnější ulity. Ne všechny ORTHOCERAS měly hladké ulity. V rodě LITUITE je ulita v zadní části těsně vinutá a připomíná biskupskou berli.

Vedle Orthoceras mezi nejvýznačnější patří pozůstatky fosílií TRILOBITI. TRILOBITI patří mezi členovce – článkové živočichy – což jsou vzdálení příbuzní dnes žijících korýšů a pavoukovic. Všechny pozůstatky jsou jen jejich „ulity“, které se pravděpodobně měnily stejným způsobem, jako u dnešních korýšovitých živočichů. Tělo TRILOBITA bylo rozděleno na tři části nebo také „laloky“ – odtud je také odvozen jejich název. V hlavové části (cephalon) jsou vysoce vyvinuté oči. Střední kryt (thorax) tvoří velký počet malých propletených segmentů. Ocasní kryt (pygidium) chrání zadní část těla. K břichu byly připevněny plovací blány nebo panožky.

Ve vápenci také nalezneme malé, téměř kruhové fosílie, které Linneaus pojmenoval „KRYSTALICKÁ JABLKA“. To jsou reprezentanti vyhynulého druhu ostnokožců, kteří byli vzdálenými příbuznými současných mořských ježků. V rozlomených vzorcích vidíme uvnitř dutinu – to bývala dutina pro tělo živočicha – dnes je více nebo méně zaplněna malými třípytivými vápencovými krystaly.

Mimo těch, o kterých jsme se již zmínili, tu nalezneme další skupiny fosílií. Mezi ne právě neznámé patří fosilní měkkýši, slávky a kamenonožci nebo stopy malých mořských živočichů, tvořících kolonie, kterým se říká GRAPTOLITI.

KÁMEN A OSTROVANÉ

Více jak 500 let hrál důležitou roli v ostrovní ekonomice červený a šedý vápenec. Lámání kamene bylo vhodná kombinace s farmařením a rybařením. Vápenec se lámal na velké části ostrova a zlepšoval tak materiály pro stavebnictví.

O bohatém využití kamene svědčí kamenné zdi, prahistorické pevnosti, kostely, zámek Borgholm a další stavby, které jsou dodnes na Ölandu. Vývoz kamene započal ve středověku, kdy byl ve velkém množství vyvážen loďmi do zemí kolem Baltického moře, aby byl použit

na stavbu kostelů a monumentálních staveb, stejně tak i na křtitelnice a vstupní portály. Umění kameníků bylo v té době vysoce rozvinuté.

V průběhu 16. a 17. století se kámen používal pro rozšiřování a rekonstrukce švédských zámků a ölandský vápenec se stal dominantní kamennou vývozní komoditou. Na konci ostrovního výběžku byly v Dälie, kamenické vesnici, pod dohledem kameníků z Německa, Francie a Belgie dokonale vytesávány sochy a dekorace.

Těžba kamene má dlouhou tradici a dnes se těží pomocí moderní techniky. Vápenec se používá stejně jako před staletími, a to jako stavební materiál a do cementu. Obojí se používá jak ve Švédsku, tak i v zemích kolem Baltického moře.

SBÍRÁNÍ FOSÍLIÍ A ZÁKON

Fosílie jsou překrásné prahistorické relikty, které dávají jasné svědectví o povrchu a životě před milióny lety. Jejich zásoba však není nekonečná a nemohou být doplňovány. Takže musí být jejich sběr regulován, tak aby se z jejich krásy mohla potěšit budoucí generace a aby zbylo něco vědcům pro studium.

TRESTNÍ ZÁKONÍK, ZÁKON TÝKAJÍCÍ SE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A „PRÁVA OBČANŮ“

Těžba fosílií pomocí kladiva nepatří mezi práva občanů. Je to zakázáno zákonem (kap. 12 Trestního zákoníku) a je to klasifikováno jako kriminální čin. Stejně tak je zakázán sběr fosílií jako suvenýr.

„Právo občanů“ je individuální právo, a proto je aplikováno na jednotlivce, nikoliv na vědecké společnosti, organizace a turistické podniky.

BYRUM RAUKAR – PŘÍRODNÍ REZERVACE

Jediné opravdové rauky na Ölandu se nacházejí v neobyčejné a překrásné pobřežní krajině v Byrumu. Tyto velkolepé vápencové sloupy byly formovány tehdy, kdy vlny neustále jemně omývaly vápenec. Na tomto místě je kolem 120 raukarů, z nich nejvyšší měří působivé 4 m. Kamenné pobřeží se zvedá nad raukary a vnitrozemí je tak hrází. V neúrodném prostředí je rozptýlená vegetace. Najdeme tu jen rostliny, které vydrží a kvetou v suchých a jasných podmínkách. V jižní části rezervace je velké množství fosílií. Fosílie sestávají z různých druhů mořských živočichů, kteří tu žili před několika miliony let a jejichž tvary zůstaly zachovány v sedimentech vápence. Mezi fosílie, které se nacházejí v této oblasti patří orthoceras a trilobiti.

!!! NEZAPOMEŇTE, ŽE NENÍ DOVOLEN SBĚR NEBO ODSEKÁVÁNÍ FOSÍLIÍ. !!!

STANOVY PRO NÁVŠTĚVNÍKY

Podle kapitoly 7 zákona o životním prostředí je zakázáno:

§ poškozovat skály a uvolňovat zem

§ sbírat fosílie

BROUSÍCÍ MLÝN V JORDHAMN

Na tomto místě je umístěno jediné brousící zařízení ve Švédsku, které bylo poháněno větrem. Bylo používáno pro broušení velkých dlaždic z vápence. Broušení vápence pomocí větru vymyslel muž z Ölandu kolem roku 1850. Předtím se používali pro broušení volové a koně, kteří táhli obíhač – ten je vidět na druhé straně cesty.

A to byla práce pro ženy, které poháněly voly a koně. Muži kámen lámali a nabízeli hotové dlaždice k prodeji.

Opracovávání vápence k dalšímu prodeji bývalo již od středověku jedním z nejdůležitějších pracovních příležitostí pro farmáře na Ölandu, kdy to byl důležitý doplněk k zemědělství. Zvláště pak na severním Ölandu, kde bylo velmi jednoduché vápenec lámat a kde nebylo jednoduché hospodařit.

A právě v Jordhamnu v Kalmarské úžině, v místě obrovské přírodní krásy, jsou dva pozoruhodné monumenty, které nám ukazují opracování vápence: jediný zachovaný větrem poháněný brousící mlýn ve Švédsku a vedle něj „obíhač“.

Broušení, což je vlastně leštění kamene, byla velmi těžká práce. Od počátku, pravděpodobně již od středověku, obyvatelé Ölandu brousili svůj vápenec v takzvaných „obíhačích“, což bylo jednoduché zařízení s dubovým bidlem uprostřed, ze kterého vybíhá tyč. Na konci tyče, pod ní, byly umístěny kameny. Tyč tahal dokola vůl nebo kůň, kameny působily proti vápenci, který byl položen dokola a takto byl obroušen.

V průběhu broušení, které trvalo velmi dlouho, působily na kameny, které byly umístěny do kruhu kolem bidla, písek a voda.

Za jeden týden se v nejlepším případě mohlo získat kolem stovky vyleštěných vápencových kamenů. Tyto kameny se nejčastěji používaly jako dlažba a byly dováženy do přístavů celé Skandinávie, baltských států a do jižní části oblasti Baltského moře.

Větre poháněné brousící mlýny se začaly objevovat kolem roku 1860. Byly vytvořeny na stejném principu jako „obíhače“ jen s tím rozdílem, že koně byly nahrazeny větrem. Kapacita s takovými mlýny značně vzrostla, se silným a pravidelným větrem mohl být vybroušen denně kruh kamenů.

Brousící mlýny stavěli obyčejně malí farmáři a stejně tomu je i v případě mlýnu v Jordhamnu. Ten byl postaven v roce 1905 staviteli brousících mlýnů z Bödo. Vedle mlýnu je studna, odkud byla přinášena voda, která byla pro broušení velmi důležitá. Říká se, že původcem větrem poháněných mlýnů byl loďař a stavitel lodí Olof Petter Nilsson z Högnäs v Källa (1825 – 1895): Říká se, že vždy během svých cest ležel na palubě lodi, přemýšleje a kreslíce svůj nový vynález.

Na počátku 20. století tu bylo kolem 30 větrem poháněných brousících mlýnů, většina pak na severu ostrova. V roce 1930 bylo broušení pomocí těchto mlýnů ukončeno, neboť se vápenec začal brousit a leštit mechanicky.

Přibližně deset let již nebyl mlýn v Jordhamnu využíván, když jej v roce 1947 koupila společnost „Åkerbo hembygdsförning“. Tato společnost se dnes jmenuje „Åkerbo hembygdsrets“ a s vděčností přijme příspěvky na údržbu brousícího mlýnu.

SANDVIK

Sandvik je nepochybně největším mlýnem ve Skandinávii a jedním z největších na světě. Je holandského typu s lopatkami připevněnými na otočné hlavici, čímž se liší od tradičních ölandských trámových mlýnů, které byly otáčeny proti větru ručně.

Na ostrově nalezneme přibližně 400 zachovaných trámových mlýnů a kolem 200 mlýnů holandského typu. Typický trámový mlýn až do dnešních dnů sloužil pro domácí potřeby, ale v Sandviku, který je velmi dobře zachovalý, se mlelo za poplatek. Platilo se buď penězi, nebo obilím.

Mlýn byl původně postaven v roce 1856 v okolí Vimmerby ve Smålandu. Později byly z mlýna sundány lopatky a předtím, než byl v roce 1885 prodán, se využíval pro jiné účely. Tehdy se nový vlastník rozhodl využít neporušenou dřevěnou strukturu a strojní zařízení. Jednotlivé části mlýnu byly očíslovány a převezeny do Sandviku, kde byl mlýn znovu smontován na dvoupodlažních základech z ölandského vápence.

Staviteli pomáhal jeho syn, který v roce 1909 mlýn získal a fungoval až do začátku 50. let 20. století. Mlýn pak byl opět prodán. V roce 1955 jej koupila místní hospodářská komora a přeměnila ho na jednoduchou kavárnu. V roce 1964 byla zmodernizována kuchyně a kavárna se změnila na restauraci.

Mlýn má 8 podlaží, je 26 m vysoký a základna, kromě kuchyně, má 140 m². Vzdálenost mezi konci lopatek je 24 m.

PRVNÍ PODLAŽÍ (PŘÍZEMÍ)

Přízemí sloužilo jako široký průjezd pro koňské potahy a bylo opatřeno západními a východními vraty. Pytle byly z vozů vytahovány až do 5. podlaží skrze několik poklopů. Mlynář původně obýval jižní křídlo prvního podlaží, to bylo později změněno na dílnu. V roce 1926 byla přidána strojovna a naftový motor. V roce 1964 se dílna změnila v kuchyni, která byla v roce 1978 zvětšena a dnes je moderní restaurační kuchyní.

DRUHÉ PODLAŽÍ (PRVNÍ PATRO)

Druhé podlaží je vybaveno separátory (oddělovači) a zásobníky obilí. Později, když byl mlýn motorizován, byly instalovány tři páry mlýnských kamenů. Z tohoto podlaží se také plnilo zrno do pytlů.

TŘETÍ PODLAŽÍ

Ve třetím podlaží se nacházejí separátory na pšenici, hrubě mletou mouku a žito. Obilí bylo složeno v pátém podlaží, oddělováno ve třetím a čtvrtém podlaží a potom posláno na druhé podlaží ke složení.

ČTVRTÉ PODLAŽÍ

Ve čtvrtém podlaží se nacházejí separátory a hlavní ložiska pro všech pět párů mlýnských kamenů, které jsou na pátém podlaží. Ty byly kontrolovány systémem pák, které regulovaly vzdálenost mezi mlýnskými kameny (přibližně 3 tuny/pár) s přesností na několik setin milimetru. Mlýnská hlavice, která otáčela lopatky proti větru, byla poháněna z ochozu slabým řetězem. Mlýnská brzda, která byla na osmém podlaží, byla také aktivována tahem lana z ochozu.

Mlýnské lopatky byly původně navrženy z tkaniny, ale byly vyměněny regulovatelnými dřevěnými klapkami, které byly spojeny sérií ojnic a lan a byly regulovány podle potřeby opět z ochozu.

PÁTÉ, ŠESTÉ A SEDMÉ PODLAŽÍ

Vrchol tří podlaží mlýna je velmi těsný a dostanete se sem pouze díky primitivním žebříkům. Z důvodu nebezpečí vzniku požáru byla tato část uzavřena pro veřejnost.

V pátém podlaží je rumpál, který pomáhal mlýnským kamenům o poschodí níže. Díky těmto rumpálům mohly být mlýnské kameny zvednuty, aby mohlo být doplňováno obilí a aby mohly být vyčištěny. Obilí, které bylo vyprodukováno na Ölandu, bylo často „kontaminováno“ malou cibulkou, která se jmenuje „avarská cibule“ a která roste všude kolem. Toto podlaží je také centrem podávání.

Šesté a sedmé podlaží jsou dokonale kruhové a společně tvoří mlýnskou hlavici, na které jsou upevněny lopatky větrného mlýnu. Šesté podlaží je vztyčeno nad mlýnským zařízením, díky němuž může mlýnská hlavice natáčet lopatky do správného úhlu k větru. Kolem mlýnské hlavice je malý balkónek, ze kterého můžeme dosáhnout na lopatky.

Ohromné mlýnské lopatky jsou připevněny na větrné ojnici, ohromná horizontální ojnice je připevněna k vertikálně umístěnému ozubenému kolu, jehož tři metry v průměru zaplňují celé šesté podlaží. Síla z ozubeného kola je předávána přes vertikální ojnice mlýnským kamenům a rumpálům o poschodí níže. Původně byly ojnice a ozubené kolo vyřezány ze dřeva. V roce 1910 pak byly vyměněny litinovým kolem a ojnicí. Všechny zuby ozubeného kola, stejně jako brzdy soukolí a většina technického vybavení, je stále vyřezáno ze dřeva.

STARÝ KOSTEL V KÄLLA

V období středověku i dříve byla Källa místem velké důležitosti jako náboženské a obchodní středisko. Byl to rovněž významný přístav. Farnost dostala své jméno podle posvátné pohanské studny, která byla v křesťanských dobách zasvěcena Sv. Olavovi. Je pravděpodobně identická s vyschlou studní v severozápadním rohu hřbitova (obr. 2).

První kostel byl v Källa postaven během 11. století. Šlo o roubený kostel, jehož zuhelnatělé zbytky byly nalezeny v západní části současného kostela v roce 1972. Po požáru, pravděpodobně během první poloviny 12. století, musel být postaven nový kostel. Pro tento kostel byl vybrán mnohem odolnější materiál, vápenec. Aby byl vytvořen prostor pro bohoslužby co možná nejdříve, byl jako první dokončen oltářní prostor (obr. 7). Pozůstatky apsidového kněžiště byly nalezeny v roce 1960. Nic nenasvědčuje tomu, že původním záměrem měla být výstavba opevněného kostela. Jakmile však vzrostl počet útoků pohanů z opačné strany Baltu v 70. letech 12. století, plány byly pozměněny. Byly započaty stavební operace ve velkém měřítku a pokračovaly – po etapách – do 40. let 13. století. Stavební historie kostela je velmi složitá.

Západní věž, vysoká, mohutná obranná věž s mnoha klenutými podlažími, byla, velice neobvykle, postavena jako první. Nyní patří do západní části kostela. Hlavní loď, stejné šířky jako věž, byla postavena poté a následně bylo apsidové kněžiště nahrazeno rovně zakončenou lodí, stejně širokou jako zbytek kostela. Nad klenbou kostela byla zřízena nízká půda, sloužící jako ubytovna pro poutníky a rovněž pro obranné účely (obr. 11). Nakonec byla nejvyšší podlaží věže zbourána po výšku ostatních částí kostela, načež byl celý kostel zvýšen o souvislé lukostřelecké cimbuří (obr. 12ff; modernizováno ve 14. století o přední ochranný val).

Kolem roku 1250 byl postaven jižní krytý vchod. Nižší podlaží věže byla přestavěna v roce 1760 s prostorem pro galerii. Prostorná sakristie severně od kněžiště byla postavena následujícího roku. Během let 1802 až 1807 byl celý interiér kostela – klenba, dělicí stěny a sloupy – zbourán a byla vsazena velká dělená okna. V celém kostele byla vztyčena dřevěná tunelová klenba (obr. 17). Tato velká přestavba způsobila vážné trhliny ve stěnách. Proto bylo rozhodnuto o výstavbě nového kostela ve Vi. Tento kostel byl vystavěn v letech 1887 – 1888 podle plánů Ludviga Petersona. Nejceněnější inventář starého kostela byl přemístěn do nového, mimo jiné středověký triptych (obr. 18), kazatelna z roku 1600, středověká i pozdější osvětlovací tělesa atd.

V roce 1928 byl starý kostel převzat do státního vlastnictví. Od této doby je v péči Národního památkového úřadu.

MODRÁ PANNA

Kostel, nahoře, a Panenská komůrka, vpravo od mapy, jsou nejznámější nepoškozené jeskyně na ostrově. Dostanete se k nim po klikatých, dobře značených stezkách.

Modrá panna (Blå Jungfrun) je žulová kupole v Kalmarské úžině tyčící se 86 metrů nad mořskou hladinou a 130 metrů nad mořským dnem. Převažují holé útesy a skály z červené žuly. Jižní svahy jsou pokryty dubovými lesy, prorostlými lípou, javorem a jasanem. V rozsedlinách a mezi kamennými deskami rostou borovice, jedle a břízy.

Olaus Magnus, známý švédský biskup, se o Modré panně zmiňuje již v roce 1555. První, kdo faktický popsal ostrov byl Carl von Linné při své návštěvě v roce 1745 během „Cesty na Ölandu a Gotland“. Modrá panna byla tehdy nedotčenou panenskou zemí.

Později život lesa a rostlin změnila sucha a králíci, kteří zde byli vysazeni. Ovšem největší škody byly způsobeny těžbou kamene, která začala v roce 1904: tehdy byla nejrozsáhlejší z velkých jeskyní rozstřílena na kousky.

Po první světové válce byly zmobilizovány síly na záchranu ostrova. Díky nadaci Torstena Kreugera byl ostrov zakoupen a převeden do státního vlastnictví jako národní park.

Obrázek na titulní straně: Pohledy jako tento, z Björnsnabbenu na severu Ölandu, mohou napomoci k romantizaci Modré panny: tajemná žulová kupole v dáli – možné místo setkání Satana a čarodějnic z Brockenu?

Modrá panna je 1.150 metrů dlouhá, 840 široká a má rozlohu 66 hektarů. Park také zahrnuje část moře – 300 m od pobřeží a do hloubky 3 m. Ostrov má dva přístavy, oba na severu. Směr větru rozhoduje o tom, který z nich je používán: Lervik na východní nebo Sikhamn na západní straně. Ovšem přiblížit se k Modré panně může být obtížné i za mírného větru.

DODRŽUJTE!

- * Držte se značený cest tak pečlivě, jak je to jen možné.
- * Nepoškozujte kamenné desky a mech a lišejníky na nich.
- * Nesbírejte a neodnášejte si domů kameny.
- * Nedotýkejte se květin a ostatních rostlin.
- * Respektujte život zvířat - nepřibližujte se například k ptačím hnízdům.
- * Nevoďte s sebou psy - dokonce ani na vodítku.
- * Netábořte a nerozdělávejte oheň.
- * Používejte obuv se silnými gumovými podrážkami.
- * Na cestu na Modrou pannu si s sebou berte pitnou vodu.

POKLADNICE PRO VÝZKUMNÍKY

Národní parky a přírodní rezervace uchovávají přírodu a kulturu. A téměř vždy slouží vědeckým cílům. Modrá panna poskytuje dobré příležitosti pro geologická studia. Dá se zde pozorovat, jak byla asi před 500 miliony let (během geologických období Kambria a Ordoviku) žulová kupole pokrývána sedimentem, jak se před cca milionem let (během čtvrtohorní doby ledové) ostrov tvaroval a jak byly jeho obrysy dodatečně vybroušeny během

posledního zatopení jezerem Ancylus (Baltské moře) v jeho sladkovodní fázi, zhruba tak 6900-5000 před Kristem. Zájmu geologů a návštěvníků se obecně těší i oblast velkých kamenných bloků v jižní části ostrova.

Biologové jsou zejména zaujati ostrovním ptactvem a lišejníky. Typickým ptákem ostrova je alkoun obecný. Hnízdí zde linduška skalní, kajka a kachna hnědá, stejně jako sýkora koňadra, sýkora modřinka a rehek zahradní, přičemž mnozí zpěvní ptáci hnízdí v lesích. Mezi ptáky, kteří přerušují svůj stěhovavý let na Modré panně, patří i mořský (nebo také běloocasý) orel a kormorán velký.

Začátkem padesátých let se po ledě na ostrov přestěhovali zajíci. Nyní vytvořili trvalou kolonii. Dříve zde byli králíci, ale vyhynuli během tvrdých zim kolem roce 1940.

ROSTLINY: rmen smradlavý, kozlík lékařský, vlaštovičník, štirovník růžkatý
teveronica a axveronica = druhy rozrazilů, linnea, korálový kořen, cibulka
korálová, orsej jarní, violka obecná, kakost krvavý (čapí nůsek), hrachor jarní,
růže šípková, mařinka vonná, kokořík, kyprej vrbice, kendyr bílý, štirovník
růžkatý

JAK SE DOSTANETE NA MODROU PANNU

Existuje pravidelné lodní spojení z Oskarshamnu. Další informace získáte telefonicky na čísle turistické kanceláře v Oskarshamnu, tel. 0491/881 88.

Je zde také pravidelné lodní spojení z Byxelkroku v 10.00 hod denně od 24. června do poloviny srpna. Návrat je kolem 16.00 hod. Další informace získáte od rybáře Hanse Arvidssona, Byxelkrok, tel. 0485/240 05.

O „Labyrintu“, jediném starobylém monumentu na ostrově, se poprvé zmiňuje v roce 1746 Linné. Nazval ho Trojeborg. Tato záhadná spleť cestiček leží na skalní plošině na jižním svahu ostrova. Podobné labyrinty jsou na Gotlandu a v Bohuslänu a mají údajně stejné rozložení.